

M $\frac{636}{14402}$

BỘ GIÁO DỤC VÀ ĐÀO TẠO
TRƯỜNG ĐẠI HỌC NÔNG LÂM THÁI NGUYÊN

Chủ biên : TS. NGUYỄN THỊ KIM LAN

Giáo trình
THÚ Y CƠ BẢN

(Giáo trình dùng cho hệ Đại học)

NHÀ XUẤT BẢN NÔNG NGHIỆP

BỘ GIÁO DỤC VÀ ĐÀO TẠO
TRƯỜNG ĐẠI HỌC NÔNG LÂM THÁI NGUYÊN

TS. NGUYỄN THỊ KIM LAN (Chủ biên) - TS. NGUYỄN VĂN QUANG
TS. PHẠM ĐỨC CHƯƠNG - THS. VŨ ĐÌNH VƯỢNG

GIÁO TRÌNH

THÚ Y CƠ BẢN

NHÀ XUẤT BẢN NÔNG NGHIỆP
HÀ NỘI - 2003

MỤC LỤC

Lời nói đầu	7
Mở đầu	9

Phần thứ nhất

NHỮNG QUÁ TRÌNH BỆNH LÝ CƠ BẢN VÀ CÁC PHƯƠNG PHÁP CHẨN ĐOÁN BỆNH THÔNG THƯỜNG Ở GIA SÚC

Chương 1. Khái niệm và những quá trình bệnh lý cơ bản

1. Những khái niệm cơ bản	13
1.1. Khái niệm về bệnh	13
1.2. Nguyên nhân gây bệnh	15
1.3. Cơ chế sinh bệnh (bệnh sinh)	18
2. Miễn dịch bệnh lý đại cương	23
2.1. Khái niệm về miễn dịch bệnh lý	23
2.2. Phân loại miễn dịch bệnh lý	24
3. những quá trình bệnh lý cơ bản	29
3.1. Rối loạn tuần hoàn cục bộ	29
3.2. Rối loạn chuyển hóa	35
3.3. Sinh lý bệnh quá trình viêm	45
3.4. Rối loạn điều hoà thân nhiệt - Sốt	53
4. Rối loạn chức năng các cơ quan - hệ thống	63
4.1. Rối loạn chức năng hệ tuần hoàn	63
4.2. Rối loạn chức năng hệ hô hấp	69
4.3. Rối loạn chức năng hệ tiêu hóa	75
4.4. Rối loạn chức năng hệ tiết niệu	84

Chương 2. Khái niệm và các phương pháp chẩn đoán bệnh

1. Những khái niệm cơ bản và phương pháp chẩn đoán chung	91
1.1. Khái niệm và nội dung nghiên cứu của chẩn đoán bệnh thú y	91
1.2. Khái niệm và phân loại về triệu chứng, chẩn đoán, tiên lượng	91
1.3. Các phương pháp chẩn đoán chung	94
1.4. Phương pháp chẩn đoán cụ thể đối với bệnh súc	102
2. Kiểm tra hệ tim mạch	111
2.1. Vị trí tim của một số loài gia súc	111
2.2. Khám tim	112
3. Kiểm tra hệ hô hấp	121
3.1. Kiểm tra động tác hô hấp	121
3.2. Kiểm tra đường hô hấp trên	124
3.3. Khám ngực	126
3.4. Chọc dò xoang ngực	133

3.5. Xét nghiệm đờm	134
4. Kiểm tra hệ tiêu hóa	135
4.1. Kiểm tra ăn và uống	135
4.2. Khám miệng	137
4.3. Khám họng và thực quản	138
4.4. Khám vùng bụng	140
4.5. Khám dạ dày loài nhai lại	141
4.6. Khám dạ dày đơn	144
4.7. Kiểm tra chất chứa trong dạ dày	145
4.8. Khám ruột	146
4.9. Khám phân	149
4.10. Chọc dò xoang bụng	151
4.11. Khám gan	151
5. Kiểm tra hệ tiết niệu	156
5.1. Khám động tác đi tiểu	156
5.2. Khám thận	158
5.3. Kiểm tra tính chất chung của nước tiểu	161
5.4. Xét nghiệm nước tiểu	163
6. Kiểm tra máu	165
6.1. Phương pháp lấy máu	166
6.2. Kiểm tra lý tính của máu	166
6.3. Kiểm tra hóa tính máu	169
6.4. Kiểm tra thành phần hữu hình của máu	173

Phần thứ hai NHỮNG BỆNH KHÔNG LÂY THƯỜNG GẶP Ở GIA SÚC

Chương 3. Một số bệnh nội khoa ở gia súc

1. Khái niệm và phạm vi nghiên cứu bệnh nội khoa gia súc	178
1.1. Khái niệm	178
1.2. Phạm vi nghiên cứu	178
2. Đại cương về điều trị bệnh nội khoa	179
2.1. Khái niệm	179
2.2. Những nguyên tắc cơ bản trong điều trị bệnh nội khoa	179
2.3. Phân loại điều trị	180
3. Một số bệnh ở hệ tim mạch	187
3.1. Bệnh viêm ngoại tâm mạc	188
3.2. Bệnh viêm cơ tim cấp tính	190
3.3. Bệnh viêm nội tâm mạc cấp tính	192
4. Một số bệnh ở hệ hô hấp	195
4.1. Bệnh viêm mũi thể cata cấp tính	195
4.2. Bệnh viêm thanh quản cata cấp tính	196
4.3. Bệnh viêm phế quản cata cấp tính	198
4.4. Sung huyết và phù phổi	200
4.5. Phế quản phế viêm	202

4.6. Thủy phế viêm	204
5. Bệnh ở hệ tiêu hoá	206
5.1. Bệnh viêm miệng thể cata	206
5.2. Bệnh viêm họng	207
5.3. Bệnh tắc thực quản	209
5.4. Bệnh chướng hơi dạ cỏ cấp tính	210
5.5. Bệnh dạ cỏ bội thực	212
5.6. Bệnh liệt dạ cỏ	213
5.7. Bệnh viêm dạ tổ ong do ngoại vật	215
5.8. Bệnh nghẽn dạ lá sách	217
5.9. Bệnh viêm dạ dày cata cấp tính	218
5.10. Bệnh viêm dạ dày và ruột	219
5.11. Bệnh viêm ruột thể cata cấp tính	221
5.12. Rối loạn sắc tố mật và rối loạn chức năng gan	224
5.13. Viêm gan thực thể cấp tính	225
5.14. Xơ gan	227
5.15. Bệnh viêm phúc mạc	229
6. Bệnh ở Hệ tiết niệu	230
6.1. Bệnh viêm thận cấp tính	230
6.2. Bệnh viêm bàng quang cấp tính	232
7. Bệnh ở hệ thần kinh	233
7.1. Bệnh cảm nắng	233
7.2. Bệnh cảm nóng	235
8. Bệnh rối loạn trao đổi chất	236
8.1. Chứng xeton huyết	236
8.2. Bệnh còi xương	238
8.3. Bệnh mềm xương	239
9. Trúng độc	241
9.1. Đại cương về hiện tượng trúng độc	241
9.2. Một số trường hợp trúng độc thường gặp	243
Chương 4. Một số bệnh ngoại khoa ở gia súc	
1. Đại cương về bệnh ngoại khoa ở gia súc	248
1.1. Chướng viêm	248
1.2. Nhiễm trùng ngoại khoa	262
1.3. Tổn thương	266
1.4. Què và phương pháp chẩn đoán què	288
2. Một số bệnh ở da và tổ chức dưới da	290
2.1. Bệnh viêm lỗ chân lông	290
2.2. Mụn	291
2.3. Nhọt	292
2.4. Áp xe	294
2.5. Mụn nước	297
2.6. Viêm tẩy	299

2.7. Viêm da hoại thư	300
2.8. Bệnh xạ khuẩn	301
3. Một số bệnh ở cơ	302
3.1. Hoại tử và hoại thư cơ	302
3.2. Loét	304
3.3. Lỗ dò	305
3.4. Vỡ vai trâu, bò	307
3.5. Phạm yên ở ngựa	308
4. Một số bệnh ở xương, khớp xương, móng	311
4.1. Bệnh hoại thư và hoại tử xương	311
4.2. Viêm màng xương	311
4.3. Viêm tuỷ xương	313
4.4. Gãy xương	314
4.5. Trật khớp	319
4.6. Viêm khớp	322
4.7. Viêm móng cấp tính	328
4.8. Bệnh hà móng	329
4.9. Bệnh thối móng ở bò sữa	330
5. Khối u	331
5.1. Định nghĩa khối u	331
5.2. Phân loại khối u	331
5.3. Nguyên nhân gây ra khối u	332
5.4. Các loại khối u thường gặp	332
5.5. Chẩn đoán khối u	334
5.6. Điều trị khối u	334
6. Tổn thương do yếu tố vật lý và hóa học	335
6.1. Bỏng do nhiệt độ cao	335
6.2. Bỏng do hóa chất	335
6.3. Phát cước	335
7. Hecni	337
7.1. Khái niệm, phân loại và cấu tạo của hecni	337
7.2. Nguyên nhân gây ra hecni	338
7.3. Một số trường hợp hecni thường gặp	339
8. Bệnh ở mắt	342
8.1. Bệnh viêm kết mạc	342
8.2. Bệnh viêm giác mạc	343
9. Bệnh ở đường tiết niệu - sinh dục	344
9.1. Sỏi đường tiết niệu	344
9.2. Viêm bao dương vật	345
9.3. Viêm dịch hoàn	347
9.4. Biến chứng sau khi thiến gia súc đực	347
Tài liệu tham khảo	350

LỜI NÓI ĐẦU

Trong chương trình đào tạo cử nhân chuyên ngành Chăn nuôi thú y, Thú y cơ bản là môn học vừa mang tính chất cơ sở, vừa mang tính chuyên môn của chuyên ngành. Đây là môn học cung cấp những kiến thức, những hiểu biết về bệnh lý học thú y, những phương pháp chẩn đoán bệnh và những bệnh không lây thường gặp ở gia súc. Những phần kiến thức này không những cần thiết cho sinh viên Khoa Chăn nuôi thú y mà còn cần thiết đối với sinh viên các khoa khác của Trường Đại học Nông Lâm như Khoa Kinh tế nông nghiệp, Khoa Trồng trọt...

Trong những năm gần đây, nhu cầu về tài liệu học tập của sinh viên ở trường đại học nói chung và trường đại học nông lâm nói riêng ngày càng trở nên cấp thiết. Phương pháp giảng dạy mới - phương pháp giảng dạy có tài liệu in sẵn - chỉ có thể thực hiện có hiệu quả trên cơ sở của việc đáp ứng đủ nhu cầu về tài liệu học tập đối với sinh viên.

Để góp phần giải quyết những bức xúc nói trên nhằm từng bước nâng cao chất lượng giảng dạy trong trường đại học nông lâm, với mong muốn giản dị là có thêm một cuốn giáo trình cho các em sinh viên thân yêu của mình học tập, chúng tôi đã biên soạn cuốn giáo trình này. Nội dung của cuốn giáo trình phong phú, vừa là tài liệu học tập, vừa có những nội dung giới thiệu để sinh viên, đồng nghiệp và bạn đọc tham khảo thêm.

Trong giáo trình này, chúng tôi dùng thuật ngữ "hoàng đảm" (hoàng đảm là từ Hán Việt, có nghĩa là vàng do mật) để thay thế cho thuật ngữ "hoàng đàn" (mà nhiều người vẫn quen gọi từ trước tới nay).

Mặc dù tập thể tác giả đã rất cố gắng, đồng thời nhận được sự góp ý của nhiều đồng nghiệp ở Trường Đại học Nông nghiệp I Hà Nội, Trường Đại học Y khoa Thái Nguyên và Trường Đại học Nông Lâm Thái Nguyên, song cuốn giáo trình này chắc chắn còn nhiều thiếu sót. Chúng tôi rất mong nhận được ý kiến đóng góp của các em sinh viên, đồng nghiệp và bạn đọc.

Xin trân trọng cảm ơn.

Các tác giả

MỞ ĐẦU

1. KHÁI NIỆM VÀ NỘI DUNG MÔN HỌC

1.1. Khái niệm môn học

Thú y cơ bản là một môn khoa học tổng hợp, nghiên cứu chủ yếu về các quá trình bệnh lý của cơ thể gia súc dưới tác động của các yếu tố gây bệnh, các phương pháp chẩn đoán bệnh thông thường và những bệnh không lây thường gặp ở gia súc.

Môn học *Thú y cơ bản* cung cấp những kiến thức tổng hợp của chuyên ngành Thú y, giúp cho những người làm công tác thú y phân tích được những hoạt động của sự sống trong cơ thể bệnh, những biến đổi bệnh lý của các cơ quan, hệ thống và mô bào, sự phát sinh, phát triển và kết thúc của quá trình bệnh lý. Từ đó có cơ sở khoa học để nghiên cứu các phương pháp chẩn đoán bệnh, tìm hiểu về con gia súc trước và sau khi mắc bệnh; phân tích, tổng hợp các triệu chứng bệnh để đi đến kết luận chẩn đoán đó là bệnh gì. Đồng thời, môn *Thú y cơ bản* còn nghiên cứu về những bệnh không lây lan của gia súc như bệnh nội khoa, bệnh ngoại khoa; nghiên cứu từ các yếu tố bệnh nguyên (nguyên nhân gây bệnh) đến các biện pháp nội, ngoại khoa dùng trong điều trị và phòng bệnh cho gia súc.

Thực tế đã chứng minh rằng: Cơ thể sinh vật vô cùng phức tạp, vì vậy diễn biến của các quá trình bệnh lý trong cơ thể động vật cũng rất phức tạp, thể hiện muôn hình, muôn vẻ. Trong điều trị bệnh cho gia súc cũng vậy, một phương pháp điều trị bệnh đúng đắn và hiệu quả chỉ có được nếu dựa trên kết quả chẩn đoán bệnh chính xác. Tuy nhiên, khi đã có kết luận đúng về bệnh thì trong điều trị cũng phải tùy trường hợp mà áp dụng phương pháp điều trị này hoặc phương pháp điều trị khác cho phù hợp. Ví dụ, có trường hợp gia súc bị bệnh chỉ cần dùng thuốc đơn thuần là khỏi, song có nhiều trường hợp nếu chỉ dùng thuốc đơn thuần thì không có hiệu quả mà phải dùng phẫu thuật ngoại khoa mới giải quyết được.

1.2. Nội dung môn học

Nội dung môn học Thú y cơ bản bao gồm hai phần:

- Phần thứ nhất: Những quá trình bệnh lý cơ bản và các phương pháp chẩn đoán bệnh thông thường ở gia súc

Phần này gồm những nội dung có tính chất cơ sở của chuyên ngành Thú y, cung cấp cho người làm công tác thú y những khái niệm cơ bản về bệnh tật, diễn biến các quá trình bệnh lý cơ bản, những rối loạn chuyển hóa của cơ thể động vật dưới tác động của các yếu tố bệnh nguyên. Đồng thời, giới thiệu các phương pháp chẩn đoán bệnh thông thường, cách thu thập và đánh giá các triệu chứng; giới thiệu lý luận tiên